

JONAS BALČIUS

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

ANTANAS MACEINA - KRIKŠČIONIŠKOJO EGZISTENCIALIZMO LIETUVOJE PRADININKAS

Antanas Maceina: The Founder of Christian Existentialism in Lithuania

SUMMARY

Antanas Maceina (1908-1987) is considered to be one of the founders of Christian existentialism in Lithuanian philosophy. As revealed by the author of the article, Maceina might really have had such intentions. Yet a more detailed analysis of Maceina's literary works ("Job's Drama" and others) shows that he nevertheless did not quite succeed in the conceptualisation of this idea. As implied by the concept of *Christian* existentialism, the moral grounds of all existence should be sought not in the natural, but in the supernatural world. This is exactly the reason why no human being should feel alone or abandoned while in this world, and be sure instead to get a well-earned reward for a moral and rightful life. Yet "Job's Drama" makes the reader doubt whether Maceina was really persuasive enough and reasoning about this idea. Moreover, the possibility of ambivalent interpretations of "Job's Drama" raises doubts about the concept of Christian existentialism itself.

Kalbant apie egzistencinės filosofijos formavimąsi, raidą bei tradicijas Lietuvoje, būtina atkreipti dėmesį ir į Antano Maceinos (1908-1987) filosofiją. Kaip maštytojas jis buvo vienas iš tų nedaugelio laimingųjų, kuriam likimas ir politinė dvidešimtojo amžiaus Europos

istorinė situacija padovanojo dvigubą galimybę: pradėti mokslus ir juos tęsti - iki pat filosofijos studijų Kauno Vytauto Didžiojo universitete - gimtajame krašte, o vėliau tobulintis „Leveno, Friburio, Strasbūro ir Bruselio universitetuose“ (4, p. 244). Taigi tiek savo men-

RAKTAŽODŽIAI. A. Maceina, *Jobo drama*, katalikiškoji filosofija, krikščioniškasis egzistencializmas.
KE' WORDS. Maceina, *Job's Drama*, Catholic philosophy, Christian existentialism.

talitetu, tiek ir išsilavinimu, kalbų mokėjimu, vakarietiškomis vertybinėmis orientacijomis šis lietuvių mąstytojas buvo vienas iš nedaugelio tų mūsų krašto filosofų profesionalų, kurie visą savo gyvenimą ir likimą kuo glaudžiausiai susiejo būtent su šia intelektualinės veiklos sritimi. 1934 m. A. Maceina apgynė filosofijos doktoratą, o po metų ir pats pradėjo dėstyti Kauno universiteto Teologijos ir filosofijos fakultete. Visą savo gyvenimą filosofas liko ištikimas krikščioniškajai katalikiškajai mąstymo apie pasaulį ir žmogų tradicijai bei su šia tradicija suderinamoms pažiūroms bei įsitikinimams.

Su egzistencine filosofija, arba egzistencializmu, ją daugiau ar mažiau glaudžiau susiejo tolesni A. Maceinos gyvenimo ir politinio likimo padiktuoti Europos ir pasaulio įvykiai: 1940 m. prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas bei Lietuvą užgriuvusios sovietų, nacių ir vėl sovietų okupacijos. Kaip ir daugelis to meto Lietuvos intelektualų, A. Maceina 1944 m. taip pat pasitraukė į Vakarų, ten kurį laiką gyveno įvairiose perkeltųjų asmenų stovyklose Vokietijoje, kol galutinai išsikūrė Vokietijoje: 1956 m. „gavo dėstyti rusų filosofiją ir Rytų Europos dvasios istoriją Freiburgo universitete, o 1959 m. buvo pakviestas į Miunsterio universitetą" (13, p. 8).

Nekyla abejonių, jog A. Maceinai pokario Vokietijos universitetuose - konkrečiai, nuo 1962 m. - tekę „dėstyti įvairiausi rusų bei tarybinės filosofijos kursai" nebuvo tikrasis jo pašaukimas, ir mąstytojas šį darbą dirbo, matyt, tik dėl duonos kąsnio, nors iš tikrųjų jo, kaip

pabėgėlio, padėtis ir šiuo atveju buvo nepalyginti geresnė už daugelio kitų garsių lietuvių rašytojų, poetų, filosofų, dirbusių plieno fabrikuose, skerdyklose ar tiesiog mintančių iš bedarbio pašalpu, emigrantų dalią netgi JAV.

Matyt, kaip tik dėl to A. Maceina, anot A. Sverdiolo, „iš gausių dėstytojų kursų <...> parengė spaudai tik vieną epizodinį - „Krikščionybė ir tarybinė etika" („Christentum und sowjetische Etik", 1969) - ir tik vokiečių kalba, nesirūpindamas parengti lietuvišką knygos variantą. Vis dėlto, peržiūrėjus Romoje saugomus Maceinos paskaitų rankraščius, matyti, kad *moksliniai* darbai turėjo neabejotinos *reikšmėsfilosofiniams* darbams. Marksistinės filosofijos studijos buvo svarbios aiškinantis ateizmo teorinius pagrindus ir jo religinę esmę" (13, p. 8).

Kur kas vertingesnė A. Maceinai bus buvusi toji intelektualinė patirtis, kurią jis, kaip S. Šalkauskio mokinys dar iš Kauno universiteto laikų, sukaupe studijuodamas rusų filosofijos ir grožinės literatūros klasikų, ypač F. Dostojevskį ir V. Solovjovą. Antai tokiam rusų klasiikinės literatūros milžinui kaip F. Dostojevskis, kurio literatūros kūrinių analizė yra tapusi pamatine A. Maceinos skaitomų kursų bei vedamų seminarų tema, buvo skiriamas ypatingas dėmesys. Visa tai vienokiu ar kitokiu būdu atispindėjo ir šio laikotarpio A. Maceinos kūryboje - jo parašytose knygose bei straipsniuose.

Kitas nuoseklus šio lietuvių mąstytojo artėjimo prie *krikščioniškojo egzistencializmo* pamatinių vaizdinių bei koncep-

tų šaltinis buvo M. Heideggerio filosofija ir R. M. Rilke's poezija. Priminsiu, jog ir pats A. Maceina taip pat buvo bene vienas iš aktyviausiai besireiškiančių, t. y. daug rašančių, kuriančių lietuvių poetų - lietuvių grožinės literatūros atstovų emigracijoje. Todėl ir jo filosofinės kūrybos paralelės, sąsajos, sąryšiai bei sąskambiai su garsiausiais pasaulio grožinės literatūros kūriniiais, šių kūrinių inspiruotų siužetų bei galimų interpretacijų įvairovė yra visiškai suprantama bei pateisinama, nors, kita vertus, manyčiau, kad dėl to nukenčia paties A. Maceinos filosofinės minties autentiškumas. „Rilkė savo pergyvenimą išreiškia visą kartu, pasigaudamas vientiso poetinio simbolio, o Heideggeris jį išreiškia eidamas protinės sklaidos keliu ir pasinaudodamas atitrauktomis sąvokomis", - pabrėžia autorius (6, p. 11).

Vadinasi, A. Maceinos nuomone, ir filosofijai, ne tik grožinei kūrybai, poezijai, būdingas vaizduotę audrinantis paslaptینگasis giminingumas bei sąryšingumas, kuri verta kūrybingai panaudoti. Ta pačia proga negalima neprisiminti ir to fakto, kad R. M. Rilke didžiausią poveikį darė M. Heideggeriui. Ir ne tik jis. „Rašant apybraižą apie Heideggerį, svarbu prisiminti Paulio Celano (taip pat vokiečių poetas. —J. B.) asmenybę, o judviejų santykių tema tapo esminga mūsų sampratai apie Heideggerio įtaką ir ypač apie jo laikyseną po 1945 metų. Tie nedaugelis mokslininkų (pirmiausia Bernhardas Bôschensteinas), kuriems buvo prieinama Celano biblioteka ir jo asmeniniai užrašai, liudija, kad poetas visą laiką labai domėjosi Heideggerio veikalais. Atrodo, Celanas rašė itin

detalias pastabas apie *Sein und Zeit* ir buvo nuodugniai susipažinęs su Heideggerio pateiktomis Hölderlino, Georges ir Traklio interpretacijomis. Ir jau visiškai aišku, kad Paulio Celano radikaliai novatoriškas žodynas ir kai kuriais atvejais sintaksė yra gerokai heidegeriški. Be abejo, dažnai tai lemia bendros ištakos: vokiškoji barokinė ir pietistinė raiška, Holderlinas ir ypač Rilke, kurio kalbos įtaka ir Heideggeriui, ir Celanui buvo didžiulė", - nurodo George'as Steineris (14, p. 30). Ar galėtume tvirtinti, jog poetas ir filosofas A. Maceina taip pat bus kažką panašaus išgyvenęs ir savo paties filosofinės kūrybos atžvilgiu?

Atsakyti į šį klausimą nėra paprasta, o ir atsakymas į jį nėra pagrindinė šio darbo tema. Vis dėlto, didesnių abejonių nekelia būtent tai, kad dar iš Kaučo mokyklos filosofų - ir ypač iš A. Maceinos mokytojo S. Šalkauskio - jis bus perėmęs kultūrinį susižavėjimą, domėjimąsi minėtaisiais rusų rašytojais ir filosofais - F. Dostojevskiu ir V. Solovjovu. Tai rodo ir konkretūs A. Maceinos kūrinių pavadinimai, apie kuriuos plačiau ir išsamiau šiame straipsnyje bus kalbama vėliau.

Kita vertus, A. Maceina buvo vienas iš nedaugelio tų tarpukario laikų Lietuvos mąstytojų, kurie nenusižengė šiam savo įsitikinimui bei nuostatai ir gyvendami emigracijoje. Jam Šventasis Raštas taip pat išliko jokių abejonių nekeliančia šventąja Dievo žodžių visuma. Šia prasme kiekvienu tiek Senojo, tiek ir Naujojo Testamento žodžiu ar teiginiu jis naudojosi kaip *absoliučia tiesa*, kuriai negali prilygti jokia kita - nei iš gamtos mokslų, nei iš kurio nors filosofo raštų

paimta mintis. Ypač tais atvejais, kai tai yra teiginys šiomis Šventojo Rašto tiesomis abejojantis ar joms prieštaraujantis. Pastaroji tradicija A. Maceinos taip pat buvo paveldėta iš Kauno Vytauto Didžiojo universiteto filosofų intelektualinės ir dorovinės praktikos.

Vadinasi, ir tam tikra intelektualinio nepakantumo atmosfera kitaip manantiems, kuri pakankamai būdinga visiems A. Maceinos kūriniais, net ir ne itin glaudžiai su egzistencialistine problematika susijusiems, pavyzdžiui, tokiems kaip garsioji *Jobo drama*, taip pat yra atsiradusi iš to paties šaltinio. *Šia prasme neprieštaravimo Šventajam Raštui nuostata A. Maceinai yra tapusi absoliučia intelektualine ir dorovine mąstytojo kūrybinės saviraiškos dogma, vertybe ir nuostata, prie kurios mąstytojas verčia prisiderinti ir visus kitus.* Su nesutinkančiaisiais jis ne tik aistringai polemizuoja, ginčijasi, juos neigia, bet prireikus - ir atsiriboja. Iš čia - ir tasai A. Maceinai būdingas polemintis monologinis jo filosofinių tekstų pobūdis, ir voliuntaristinis polinkis į teosofinių grožinės literatūros, meno kūrybinių interpretavimą.

Kita vertus, kadangi egzistencializmas (A. Camus, J. P. Sartre'o, kitų mąstytojų kūryboje), o M. Heideggerio - ypač, taip pat yra labai glaudžiai susijęs su mitu, poezija, grožine literatūra, tai ir šis A. Maceinos polinkis į tokių filosofinio mąstymo, problemų sprendimo bei jų interpretavimo būdą nėra jokia išimtis. Problema ta, kad visa, kas tarsi savaime yra itin aktualu, sakykime, egzistencialistui M. Heideggeriui, A. Maceina yra priverstas interpretuoti krikščioniškąją, katalikiškąją dvasią, taigi ir visą šį hei-

degeriškosios filosofijos turinį bei jai būdingą *etinę problematiką* transformuoti į krikščioniškosios pasaulėžiūros, krikščioniškųjų pasaulėžiūrinių, dorovinių vertybių sistemą.

Remdamasis prielaida, jog egzistencializmas apskritai nėra vien tik griežtai ontologinių, bet ir etinių, dorovinių pasaulio ir žmogaus vaizdinių visuma, A. Maceina atranda būdą, kaip šią filosofinę sistemą transformuoti, pakeisti, adaptuoti *krikščioniškojo egzistencializmo* dvasią, nepaisant to, kad visa, kas ypač tinka heidegeriškajai tikrovės refleksijai, nėra nei labai krikščioniška, nei labai optimistiška. Priešingai, tokios ganėtinai rūščios ir netgi niūrios šio egzistencialisto sąvokos, kaip įmestumas, vienišumas, pasmerktumas, rūpestis, baimė, neviltis, netikrumas, niekis, laikinumas, nepaslėptumas ir t. t., A. Maceinos kūryboje praranda egzistencinį agresyvumą, sušvelnėja, išnyksta ir ištirpsta jo literatūrososofinių interpretacijų bangavime, kadangi čia pagrindinis dėmesys sutelkiamas į tai, kas prancūzų kalboje gražiai ir labai poetiškai įvardijama žodeliu *liaison* (pranc: ryšys, jungtis, susietumas. —J. B.).

Igaudama šį metafizinį transindividualų susietumą, sujungtumą, sąryšingumą su Aukščiausiąja Būtimi, Dievu, žmogiškoji egzistencija, žmogiškoji būtis tragedija kartu praranda tai, kas taip monolitiškai - tarsi uola ar neįkopto kalno viršūnė spindi, pavyzdžiui, M. Heideggerio filosofijoje - neperveikiamą egzistencinį vienišumą.

A. Maceinos filosofijoje žmogus nėra vieniškas nei kaip kalba, nei kaip lemtis ar likimas, t. y. kaip egzistencija.

Jis visada ir visur yra „su“; t. y. su Dievu, su kalba, su tauta, su istorija, su likimu ir t. t. „Bandant suvokti M. Heideggerio minties ypatumą, svarbu visą laiką prisiminti, jog kalbėdami apie pasaulį, mes turime turėti tame pasaulyje egzistuojantį žmogų (arba save), o kalbėti apie pasaulį mes galime tik jau „esant pasauliui“. Psichologiškai žmogaus nuotaikos gana greitai keičiasi, tačiau kiekvienas, bandydamas suvokti save, pamažu gali išryškinti savo vyraujančią nuotaiką, kuri yra viso jo gyvenimo „spalva“. Pavyzdžiui, sakoma „žmogus gyvena laukdamas laimės, meilės“, ir aišku, kad šitas laukimas permelkia visus jo veiksmus ir mintis, tik ne visada gali būti aiškus jam pačiam. Laukimas gali būti savotiška išraiška tikėjimosi, kad esmingai pasikeis jo gyvenimas, ir šitai gali neturėti sąsajų su konkretesniais norais. Pavyzdžiui, religingo žmogaus būseną galima nusakyti kaip laukimą pasitikint. Tačiau galima laukti ir nesitikint, ar ne iš čia kyla būties beprasmiškumo grėsmė?“ (11, p. 3)

Lietuvių filosofo egzistencialisto „įpasaulintos“ būties mąstymas - tai mąstymas *laukiant ir pasitikint*. Laukimas ir pasitikėjimas - pamatiniai A. Maceinos krikščioniškojo, katalikiškojo egzistencializmo postulatai, ir šioms savo nuostatoms bei įsitikinimams jis lieka ištikimas per visą savo gyvenimą ir kūrybą. Tai, matyt, ir būtų toji esminė krikščioniškojo, katalikiškojo egzistencializmo ypatybė, išskirianti ar atskirianti jį, pavyzdžiui, kad ir nuo heidegeriškojo, sartriškojo bei kitų šios krypties etinės, pasaulėžiūrinės orientacijos mąs-

tytojų. Dvi pamatinės jungtys, siejančios atskirą individą kaip žmogų su pasauliu ir su būtimi - tai visada šalia esantis *kitas* žmogus ir, be abejo, *Dievas*. To užtenka, kad *būtis* ir *būtiškumas* prarastų savąjį *anonimiškumą*, kad nustotų buvusi vien tik bauginanti tuštuma, kurioje ar už kurios „jau nieko nėra“.

Kiekvieno iš mūsų kaip individo santykis su kitu žmogumi, o juo labiau - su Dievu, sklidinai pripildo mūsų egzistenciją nenusakomo ir neišreiškiamo dvasinio turinio: *meilės, rūpesčio* ir *atsakomybės*. Šių turinių nusako, apibrėžia ir patys A. Maceinos veikalų pavadinimai: *Niekšybės paslaptis, Didysis Inkvizitorius, Prometėjizmoproblema, Jobo drama, Didieji dabarties klausimai* ir kt. Visi jie yra parašyti jau A. Maceinai esant emigracijoje, ir visi jie daugiau ar mažiau yra susiję su dabartine, didžiai dramatiška, o neretai ir herojiška žmogaus kaip mąstančios būtybės situacija pasaulyje - asmeninės dorovinės atsakomybės, žmoniškumo, pilietiškumo, ištikimybės, orumo, artimo meilės, egzistencijos problemomis. Vadinasi, žmogiškoji egzistencija, žmogiškasis buvojimas, arba būtis, pasaulyje A. Maceinai nėra tik tuščios, bauginančios sąvokos ar abstrakcijos, nes būtent jas, kaip nemirtingosios mūsų sielos ekvivalentus, mes visada turime realią galimybę „paaukoti Dievui“.

Šia prasme žmogaus kaip individo santykis ir sąjunga su Dievu, kad ir kokia dramatiška ar tragiška ji būtų, atiskleidžia kaip pamatinę dorovinę, pasaulėžiūrinę A. Maceinos filosofavimo konstanta. Tai, beje, ir visos žmogiškosios egzistencijos, buities ir būties kon-

stanta, nes tai - ir kiekviena žmogaus gyvenimo akimirka. Žmogus susaistytas su Dievu ne tik savo prigimtimi, bet ir kaip Jo valios ir galios pasaulyje išraiška, t. y. ir kaip kūrinys, ir kaip kūrėjas. Tokią Dievo poziciją žmogaus atžvilgiu, anot A. Maceinos, liudijęs ir Dekalogas, t. y. dieviškasis dorovinis moralinis reikalavimas mylėti savo Viešpatį Dievą labiau už viską pasaulyje, o savo artimą - kaip save patį. Vadinasi, žmogus yra susaistytas su Dievu ne tik per savo gimimą, gyvenimą ir mirtį, bet ir per dieviškosios moralės, t. y. Dievo ir artimo meilės Įstatymo, raidę ir dvasią. Galiausiai žmogus yra susaistytas su Dievu ir per mirtį kaip amžinojo gyvenimo viltį Dievo akivaizdoje.

Vadinasi, tai ką čia jau kartą apibrėžėme žodeliu *liaison*, A. Maceinos filosofijoje ir pasaulėžiūroje įgyja tiek semantinę, tiek ir konceptualinę prasmę. Semantinę todėl, kad žmogaus buitis, kaip ir būtis, nėra visiškai savarankiška: ši josios priklausomybė ne vien tik nuo žmogiškosios egzistencijos čia veikia panašiai į predikato priklausomybę nuo veiksmo subjekto, o ne atvirksčiai. Kitaip tariant, žmogus, nelyginant tarinys sakinyje, visada yra priklausomas nuo veiksnio, kurio atžvilgiu jis vis dėlto nėra veiksmas, o tik minėtasis veiksmo predikatas. Konceptualinę todėl, kad *laisvės* sąvoka ir samprata A. Maceinos filosofijoje apibrėžiama ir įvardijama ne kaip medžiaginio, materialaus, o kaip dvasinio pasaulio kategorija. Kitaip tariant, laisvė yra kilusi ir į šį pasaulį atėjusi ne iš medžiaginio, materialaus, o iš idealiojo, antgamtiškojo dvasių pasaulio.

Dėl visų šių priežasčių darosi ypač įdomu patyrinėti, kaip visa tai A. Maceinos filosofijoje reiškiasi bei funkcionuoja kartu nepažeidžiant žmogaus valios laisvės primato, t. y. dėsno, kuris, kaip žinoma, krikščioniškojoje filosofijoje ir pasaulėžiūroje visada vaidino ir tebevaidina išskirtinį vaidmenį. Filosofijoje valios laisvės problema yra žinoma dar nuo antikos laikų, išjos krikščionybės ji ir buvo paveldėta - perimta ir ištobulinta. Kaip moraliai atsakinga, t. y. dėl savo veiksmų bei poelgių priversta susimąstyti būtybė, žmogus, skirtingai nuo gyvūnų, egzistuoja tik todėl, kad jis turi šiajam paties Dievo duotą ypatybę - laisvą valią.

Čia, be abejo, verta atkreipti dėmesį į tą A. Maceinos filosofijos ir pasaulėžiūros subtilybę, kad, jo teigimu, valios laisvė - tai ne tik ir ne tiek žmogaus dvasios, jo nemirtingos sielos savybė; tai substancija, kuriai esąs pavaldus absoliučiai visas dvasių pasaulis.

Dar daugiau: tai žmogaus akiai ir ausiai, t. y. visai jo medžiaginei prigimčiai, nematomas ir negirdimas procesas - dangaus sferų muzika, kurios dieviškąjį skambėjimą ir harmoniją, nelyginant ožio bliovimas ar iš pačių kosmoso gelmių, iš pragarų bedugnės kylaš baubimas, nuolatos pertraukias nelabojo kvatojimas. Dėl tos pačios priežasties laisva valia, kaip ir josios konkrečios išraiškos formos, visada egzistuoja tik kaip be galo tragiškos, dramatiškos situacijos.

Kitaip tariant, valios laisvė būtiškai dvasiniame lygmenyje - tai nuolatinė to paties - ontinio Gėrio ir Blogio kova, kurios vienu iš komponentų visada esa-

me kiekvienas iš mūsų kaip doroviniai individai, o visi kartu - kaip visa žmonija. Vadinasi, gėrio ir blogio kova vietoje, taigi ir dvasių pasaulyje, pasak A. Maceinos, yra prasidėjusi nepalyginti anksčiau, negu kad buvo sukurti pirmieji žmonės; ir ši kova tęsiasi ir tęsis iki pat pasaulio pabaigos.

Tai reiškia, jog Dievas šį pasaulį ir žmogų jame yra sukūręs anaipol ne iš neturėjimo ką veikti, t. y. ne šiaip sau, o turėdamas labai aiškų, konkretų tikslą: *liudyti pasauliui ir žmogui save patį kaip vienintelę visos tikrovės egzistavimo priežastį*. Šis faktas, nuostata ir priklausomybė turėjo būti išsąmoninti ne tik Dievo angelų bei visų transcendentinio pasaulio dvasių, bet ir žmogaus - būtybės, turinčios jam Dievo duotą pro tą bei laisvą valią. Todėl ir dieviškumo kiekviename iš mūsų esama lygiai tiek, kiek iš šios valios laisvės sampratos išplaukiančio supratimo, kad esame būtent tokie, o ne kitokie, ir kad tai sutampa ir su doroviniu moraliniu, pasaulėžiūriniu asmenybės apsisprendimu kaip egzistavimo šiame pasaulyje būdu.

Jausdamasis ne tik už pasaulį, bet ir už žmogų atsakingas, Dievas, kaip absoliutus dorovinis autoritetas, negalėjęs šių savo kūrinių palikti likimo valiai. Todėl liudydamas save ir savąjį buvimą pasauliui, o ypač žmogui, būtybei, turinčiai pro tą, laisvą valią ir supratimą apie gėrį ir blogį, Dievas tuo pačiu, anot A. Maceinos, tiesiogiai dalyvauja ir kiekviename žmogaus dorovinio pasirinkimo bei apsisprendimo akte. Šį dorovinį savo nusistatymą Dievas, kaip minėta, įtvirtinęs ir Dekalogu, kurio doroviniais priesakais vadovaujasis visas krikščioniškasis pa-

saulis. Tačiau, nepaisant to, anot kardinolo J. Ratzingerio, „tarp Dievo ir žmogaus yra bedugnė: žmogus taip sukurtas, jog jo akys mato visa tai, kas nėra Dievas, todėl Dievas iš esmės žmogui yra nematomas, visada yra ir bus už jo regėjimo lauko" (12, p. 23). Tai reiškia, jog žmogus iš esmės visada yra reginti ir jaučianti būtybė, o Dievo nematomumas jam visada pasireiškia kaip Jo buvimo „netikrumo grėsmė, kuri pagundos valandą staiga atskleidžia trapumą visko, kas jam savaime aišku. Vaizdumo dėlei pateiksime porą pavyzdžių. Teresė iš Lizjė, miela, paprasta, atrodytų - naivi šventoji, užaugo religingoje aplinkoje. Jos gyvenimą nuo pat pradžių iki pabaigos net iki smulkmenų formavo Bažnyčios mokymas. Neregimasis pasaulis tapo kasdienybės dalimi, pačia jos kasdienybe, atrodė tarsi apčiuopiamas. Jai „religija" iš tikrųjų buvo savaime aiškus dalykas - kaip mums - įprasta apčiuopiama aplinka. Tačiau būtent ji, regis, taip apsaugota nuo netikrumo, paliko mums sukrečiančią paskutiniųjų savo kančios savaičių išpažintį. <...> Pavyzdžiui, ji kalbėjo: „Pačių pikčiausių materialistų samprotavimai užplūsta mane". Jos pro tą slėgė visi prieš tikėjimą nukreipti argumentai, tikėjimo jausmas atrodė prarastas. Ji pasijuto „nusidėjėlio kailyje". Šitaip tariamai tvirtame žmogaus pasaulyje staiga prasiveria grėsminga bedugnė" (12, p. 18-19). Nelaimės, ligos, visi įmanomi praradimai, žmogaus kūno ir dvasios kančios, pasaulio abejingumas, neteisingumas ir nedorumas, prievarta ir smurtas, nedievobaimingų ir neteisiųjų gyvenimą lydinti prabanga ir valdžia - visa tai amžinieji abejonančiųjų Dievo eg-

zistavimu bei Jo teisingumu argumentai prieš patį šį tikėjimą ir prieš šį Dievą. Kartu tai ir pakankamai įtikinami argumentai už patį šį tikėjimą - egzistenciškai dramatišką turinį bei pobūdį. "Polis Klodelis, - toliau tęsia savo mintį kardinolas J. Ratzingeris, - „Atlasinės kurtapės" pirmojoje scenoje tikinčiojo situaciją perteikia didingu ir įtikinamu paveikslu. Klystančio, pasimetusio tarp Dievo ir pasaulio veikėjo Rodrigo brolis, jėzuitų misionierius, parodomas ištiktas laivo katastrofos. Jo laivą nuskandino piratai, jis pats buvo pririštas prie medinės laivo sijos ir įmestas į šelstančią jūrą. Veiksmas prasideda jo paskutiniuoju monologu: „Viešpatie, dėkoju Tau, kad mane taip pririšai. Kai kada tavo įsakymai man atrodydavo varginantys, o mano valia jų akivaizdoje - bejėgė ir menka. Bet būti glaudžiau su tavimi susijęs aš nebegaliu. Nė vienas mano sąnarys nuo tavęs nebeatsitolins, kad ir kaip pavargtų. Aš iš tikrųjų esu pririštas prie kryžiaus, bet šitas kryžius nesiremia į nieką nesiremia - jis plaukia jūra" (12, p. 19).

Analogišką situaciją A. Maceina savo kūryboje įvardija kaip *krikščioniškąjį pro-metėjizmą*. Bet apie tai kiek vėliau, o dabar apsistokime prie ontoetinė prigimtį bei paskirtį tikrovėje turinčių dalykų.

Pirma, iš to, kas pasakyta, galime daryti išvadą, jog giliausioji, paslaptinčiausioji ir esmingiausioji žmogaus dvasinės prigimties savybė, taip pat yra ontoetinė. *Tai reiškia, jog žmogus iš tikrųjų neturįs jokios kitos laisvės, kaip tik laisvę doroviškai pasirinkti: su Dievu ar prieš Dievą.* Kartu toks pasirinkimas taip pat nieko kita nereiškia, kaip tik laisvą dorovinio indivi-

do galimybę apsispręsti už gėrį ar už blogį čia, žemėje, t. y. šiame gyvenime.

Antra, kiek galima spręsti iš konkrečių A. Maceinos kūrinijų tekstų, tai ir pati valios laisvės problema, jo nuomone, yra atsiradusi iš vadinamojo „pasaulio kaip ženkle" koncepcijos - sampratos, kurią jis gražiai pagrindžia savo veikalė *Didieji dabarties klausimai*.

Religinė, filosofinė ir, žinoma, egzistencinė *pasaulio kaip ženklo* prigimtis, kaip ir jo paskirtis, atsiskleidžianti ne tik tai Dievo ir žmonių tarpusavio santykiuose, jų egzistenciškame neakivaizdume bei trapume, bet ir įvairių pasaulio religijų istorinėje kaitoje bei raidoje. Tačiau, anot A. Maceinos, „Krikščionybė yra paskutinis žmonijos išganymo tarpsnis. Jokia kita religija arba santykiu su Dievu krikščionybės pakeisti negalima, nes nieko negalima pastatyti vietoje asmeninės Dievo vienybės su žmogumi" (7, p. 167). Tuo tarpu asmeninė žmogaus ir Dievo vienovė krikščionybėje skleidžiasi jau ne per gamtą - gamtos jėgų, garbinamų statbų pavidalu, būdą ir netgi ne per Dievo išrinktosios tautos (pavyzdžiui, Izraelio) istoriją, o per *žmogaus dorinį santykį su Dievu ir su kitu žmogumi*. Šis santykis - tai pasitikėjimas vienas kitu ir meilė. Tačiau kodėl tuomet tikėjimo ir netikėjimo, teizmo ir ateizmo, religijos ir mokslo santykių problema, bent jau krikščionybėje, vis dar tokia aktuali, kodėl ji tokia dramatiška, o neretai - ir tragiškumo ženklu pažymėta Europos kultūros ir civilizacijos istorijoje?

A. Maceina į minėtuosius klausimus tiesiogiai neatsako, tačiau iš jo pateikiamos problemos intelektualinės interpretacijos aiškėja, kad jos priežastys susiju-

sios tiek su tikrovės sekularizacijos (nudiesimo) procesu, tiek ir su pačia dvasios, kaip ontoetinės substancijos, prigimtimi. Ši tikrovės sekularizacijos procesą bei jo eigą filosofas plačiai nušviečia čia jau minėtame veikale *Didieji dambarties klausimai*. Sekant šia A. Maceinos mintimi, aiškėja, kad sekularizacijos proceso istorinį dramatiškumą sąlygojant anaiptol ne paties Dievo, bet žmogaus dorovinis ir intelektualinis ribotumas, nes visa, kas yra sena ir jau atgyvenę, žmonių valia ir galia vis dar siekia egzistuoti, pavyzdžiui, kad ir gamtmeldiškosios religijos (pagonybė) arba išrinktosios tautos religija (judaizmas), nors tikrovės sekularizacijos procesas jas jau seniai yra paneigęs krikščionybės, kaip Jėzaus Kristaus žmonijai apreikštosios religijos, pavidalu. Tuo tarpu mokslo ir religijos prieštaravimas, pasak A. Maceinos, taip pat esant tik tariamas - kaip iš pačių žmonių tamsumo bei jų tarpusavio nesusipratimų išplaukiant konfliktiskumas. Mokslas gamtoje ir istorijoje, t. y. pačioje tikrovėje, gali pažinti ir atskleisti tik tai, iš kur Dievas jau yra galutinai pasitraukęs kaip savęs paties žmonijai liudijimo lauko. Pradžioje, tiesa, tai buvusios gamtmeldiškosios religijos, kuriose gamtos reiškiniai žmogui buvę ne kas kita, kaip Dievo jam siunčiami ženklai bei savęs ir savo valios liudijimai. Tokių ženklų dar esama net ir Senajame Testamente, pavyzdžiui, liepsnojantis krūmas, Mozės regėtas dykumoje. Lygiai tą patį esant galima pasakyti ir apie Izraelio tautą bei jos istoriją, kuri nustojusi būti išrinktosios Dievo tautos liudijimu atėjus į žemę Kristui ir sudarius su Izraeliu Naująją San-

dorą, patvirtintą Kristaus mirtimi bei prisikėlimu. Ši sandora grindžiama jau ne gamtos baime, o Dievo ir žmogaus artimo meile bei dorovine atsakomybe.

Tačiau, pasak A. Maceinos, esama dar ir trečiosios žmogaus ir Dievo tarpusavio santykių, jų dramatiškumo, o neretai - kančios ir tragiškumo tarpusavio santykiuose priežasties. Jos konceptualinei bei pasaulėžiūrinei analizei A. Maceina skiria ypatingą dėmesį. Ši priežastis kaip tik ir pavertę žmonijos būti istorija, nes, pasak A. Maceinos, „Istorija iš esmės yra *religinio* pobūdžio. Žmogus paties gyvenimo eigos yra verčiamas tam tikru būdu nusistatyti šito religinio charakterio atžvilgiu: jį pripažinti ir įtikėti į Dievo Apvaizdą kaip šv. Augustinas, arba jį paneigti pradėti su juo kovą ir pabaigti Likimo tikėjimu kaip Spengleris. Pirmas nusistatymas mus veda į *teizmą*, antrasis - į *iprometėjizmą*“ (8, p. 450).

Reikia pasakyti, kad *Iprometėjizmo* sąvoką ir tai, kas ja apibrėžiama bei įvardijama, A. Maceina suvokia ir traktuoja labai savitai. Tradiciškai - tai dievų ir pusdievių maištas prieš kitus dievus ir pusdievis arba jų šalininkus. A. Maceina neneigia, kad „Aischilo tragedija „Prikaltasis Prometėjas“ paprastai laikoma tikrąja prometėjiškosios dvasios išraiška. Šita jo tragedija yra ne kas kita kaip meniškasis apdirbimas seno graikų mito, vaizduojančio dievų grumtynes už valdžią Olimpe ir iš grumtynių kylančią Prometėjo tragiką“ (8, p. 397).

Teigdamas, jog „Aischilas prometėjiškosios idėjos nesugalvojo“, o tik „perėmė iš graikų dvasios, suteikdamas jai tik literatūrinę meninę formą“, A. Ma-

ceina prometėjiškumo sampratą suabsoliutina tiek, kad konstatuoja ją esant gyvą „apskritai žmonijoje“ (8, p. 397). „Žmogaus palinkimas savęs teigimu sukilti prieš Kūrėją buvo gyvas visų laikų sąmonėje, ir visų laikų literatūros meno genijai žmogaus ir Dievo konflikto yra žavėjęsi“ (8, p. 397).

Vadinasi, prometėjiškumo sampratos konceptualinį pasaulėžiūrinį branduolį sudaro A. Maceinos propaguojamoji idėja, jog patsai prometėjiškumas, lygiai kaip ir jo reikšimosi būdai yra atsiradę ar kilę ne iš gamtiškojo pasaulio ar gamtiškosios žmogaus prigimties, o kaip tik atvirksčiai. „Prometėjiškoji idėja, - sako A. Maceina, - žemėn yra atėjusi iš antgamtinio pasaulio. Apreiškimas mums pasakoja, kad pirmas kūrinio pasipriešinimas Kūrėjui yra įvykęs dvasių pasaulyje ir kad šitas pasipriešinimas dvasių pasaulį perskėlęs į du amžinai kovojančius ir amžinai nesiderinančius kosmus. Pranašas Izaijas vaizdingais žodžiais mums yra palikęs anos antpasaulinės tragedijos aprašymą: „Kaipgi puolei iš dangaus tu, Sviesnešy, kurs anksti rytą užtekėdavai; kaip sukniubai ant žemės tu, kuris žeisdavai tautas? Tu sakei savo širdyje: Į dangų aš užžengsiu, iškelsiu savo sostą aukščiau už Dievo žvaigždes, sėdėsiu ant sandoros kalno ant šiaurės šlaitų. Aš pasikelsiu aukščiau už debesų aukštybes, būsiu panašus į Aukščiausiąjį. Neapvaldomas savęs teigimas vietoje panašumo į Dievą pirmykštį Sviesnešį pavertė Dievo priešingybe ir prakeiksmą sėjančiu liuciferiu“ (8, p. 394-398). (Liuciferio vardą A. Maceina, reiškdamas jam begalinę panieką, rašo mažąja raide. -J. B.).

Sutapatindamas prigimtinių prometėjiškumą su liuciferiškumu, A. Maceina ypač akcentuoja ne šios dvasios prigimties *kultūrologiškumą*, bet *metafiziškumą*, t. y. josios ontologiškumą, kadangi prometėjiškumas - tai ne kultūrinio, o metafizinio, t. y. dvasių pasaulio savybė; todėl jis yra būdingas visoms būtybėms, kurios tą dvasią turi, vadinasi, neišskiriant iš jų tarpo nė žmogaus. Si nuostata - A. Maceinos formuluojamos prometėjiškumo problemos žmogaus prigimtyje ir kultūroje pamatas. Vasinasi, pasak šios koncepcijos, ir žmonijos istorijoje, ir kultūroje apskritai nevyksta nieko, kam nėra metafizinio atitiktens, t. y. tam tikrų prielaidų ar pradmenų antgamtniame pasaulyje.

Blogis, kurį savo ambicingumu į šį pasaulį atnešė ir įtvirtino būtent Liuciferis - šviesos angelas „sėdėjęs Dievo dešinėje“, apreiškė jį kaip siekinį tos būties pilnatvės, kuri esanti būdinga tiktai Dievui. O ši - tai ir ne tik absoliuti Viešpaties valia ir galia, bet ir absoliuti laisvė, absoliutus žinojimas ir t. t. Tačiau Liuciferis, sugundęs tam tikrą Dievo angelų dalį sukilti prieš savo Kūrėją, negalėjęs visu tuo pasinaudoti, taigi ir Dievo nugalėti, kadangi ambicijos, valdžios ir jos teikiamos galios pasauliui ir kūrinijai dar nepakanka, kad užgrobtum Dievo vietą; tam reikalinga dar ir begalinė Dievo meilė, kurios Liuciferis neturėjo.

Vadinasi, pasak A. Maceinos, prometėjiškumo galimybę pasaulio ir žmonijos prigimtyje, ypač kultūroje, bus numatęs ir pats Dievas, kadangi tai išplaukia ir iš žmogaus valios laisvės principo, laisvės, be kurios iš tikrųjų nėra ir negali būti nei pačios dvasios, nei kūrybos. Todėl jis ir

siūlo pakalbėti apie prometėjiškumą kaip metafizinę, antgamtinę, dvasiai ir dvasių pasauliui būdingą ypatybę. Pavyzdžiui, ką prometėjiškumas, arba - A. Maceinos žodžiais tariant - liuciferiškumas reiškias žmogui ir jo gyvenamam bei kuriamam pasauliui? Matyt, tai, kad ne tik Liuciferis buvo kažkada „sėdėjęs“ Dievo dešinėje, bet ir pirmieji žmonės - Adomas ir Ieva rojuje prometėjišką maištingumą prieš Dievą, savo sukūrėją, išgyvenę pirmiausia *kaip jų pačių laisvos valios ir galių trūkumą, pasireiškiantį jų būtiškuoju ribotumu, dorovine, intelektualine ir galiausiai -fizine nuo Jo priklausomybe.*

Visas šias „kliūtis“ galima pašalinti paneigiant Dievo pranašumą, Jo darbus, gerumą, nuoširdumą, meilę, rūpestingumą ir netgi patį Jo egzistavimą apskritai. Kaip tik taip, pasak A. Maceinos, ir elgiasi „prometėjiškumo“ dvasios apsėtieji, tokie rusų grožinės literatūros herojai kaip Antikristas arba Didysis inkvizitorius (apie tai žr. plačiau: *Cor inquietum*, trečiasis A. Maceinos *Raštų* tomas. -J. B.). „Šie veikalai, anot filosofo A. Šliogerio, yra rusų rašytojo F. Dostojevskio legendos apie Didįjį inkvizitorių ir rusų filosofo V. Solovjovo legendos apie antikristą metafizinis variantas“ (15, p. 21). A. Maceinai minėtų rusų rašytojų kūryba - literatūrosofinis argumentas, vaizdinga, įtaigi iliustracija su pratimu, kad „Gėris ir blogis istorijoje grumiasi ne atitrauktomis savo esmėmis, bet tikrovinėmis savo išraiškomis: *Kristum* ir *antikristu*“ (9, p. 211).

Gėrio ir blogio grumtynių pradžia istorijoje taip pat yra susijusi ir su pirmųjų žmonių - Adomo ir Ievos - išvaymu iš rojaus. Šis išvaymas - ribinė egzisten-

cinė pirmųjų žmonių, o kartu visos žmonijos situacija, kadangi kartu su pirmąja žmonijos tėvų nuodėme nutraukiami ir tiesioginiai jų santykiai su Dievu kaip savo Kūrėju, tuo pačiu paneigiant ir paniekinant Dievo darbus lygiai tokiau pat būdu, kaip tajau buvo daręs Liuciferis, sugundydamas dalį dangaus dvasių „prometėjiškajam“ prieš Jį maištui. Nuo tada piktosios dvasios pagrindine užduotimi ir tapęs jos siekis, virtęs aistringumu nelaboj troškimu, iškreipti visą Dievo sukurtą tikrovę - visatos, gamtos, žmogaus, žmonijos istorijos dieviškąją prigimtį bei paskirti, subjauoti ją, kartu paniekinant ir Dievo darbus, ir Jį patį.

Antrasis Dievo ir jo darbų niekinimo ir bjaurojimo etapas, sekant A. Maceinos mintimi, esąs pirmųjų žmonių - Adomo ir Ievos - gundymas rojuje. Dievas, stengdamasis apsaugoti juos nuo galimybės nusidėti, būsimuosius žmonijos protėvius apgyvendinęs rojuje ir suteikęs jiems visas įmanomas laimingo gyvenimo garantijas. Jie buvo jauni, gražūs, sveiki, nežinantys, kas yra senatvė, ligos ir mirtis. Tačiau blogio dvasia, pasivertusi žalčiu, išsiskverbė į jų sielas ir mintis, pažadėdama gyvenimą, kuris pranoksias esamąjį, kaip nepalyginti geresnis, gražesnis, teisingesnis ir netgi „dieviškesnis“.

Pagrindinis draudimas, kurio pirmieji žmonės rojuje turėjo laikytis, buvęs Dievo įpareigojimas neragauti vaisiaus nuo medžio, augančio rojaus sodo viduryje. Šventajame Rašte apie tai taip rašoma: „VIEŠPATS Dievas užveisė sodą Edene, rytuose, ir ten įkurdino žmogų, kurį buvo padaręs. <...> „Ir įsakė žmogui VIEŠPATS Dievas, tardamas: „Nuo

visų sodo medžių tau leista valgyti, bet nuo gero bei pikto pažinimo medžio tau neleista valgyti, nes kai tik nuo jo paragausi, turėsi mirti". <...> O žaltys buvo sumanesnis už visus kitus laukinius gyvūnus, kuriuos VIEŠPATS Dievas buvo padaręs. Jis paklausė moterį: „Ar tikrai Dievas sakė: 'Nevalgykite nuo jokio medžio sode!' Moteris atsakė žalčiui: „Sodo medžių vaisius mes galime valgyti. Tik apie vaisių to medžio, kuris sodo viduryje, Dievas sakė 'Nuo jo nevalgsite neiįjilėsite, kad nenumirtumėte!' Bet žaltys tarė moteriai: „Jūs tikrai nemirsite! Ne! Dievas gerai žino, kad atsivers jums akys, kai tik jo užvalgysite, ir būsite kaip Dievas, žinantis, kas gera ir kas pikta" (1, *Pr 2, 7-3, 7*)

Iš to A. Maceina ir daro išvadą, jog piktajai dvasiai pirmuosius žmones pa-

vyko sugundyti tik todėl, kad ši jiems pašnibždėjo, jog Dievas nuo jų slepiąs tai, kas yra svarbiausia ir reikšmingiausia: *pažinimą*. Todėl, teigusi piktoji dvasia, paragavę uždraustojo vaisiaus nuo Pažinimo medžio, augančio rojaus sodo viduryje, jie sužinosią dar ir tai, ką šiuo metu žinaš vien tiktai Dievas!

Vadinasi, ir pirmieji žmonės troškę tiktai vieno: prilygti Dievui, žinoti tiek, kiek žino jų Kūrėjas. *Eritis sicut dii* - būsite kaip dievai - štai žmogiškosios egzistencijos formulė, pagrindinė - iš metafizinio, antgamtinio pasaulio atėjusi priešastis, troškimas, kuriam įgyvendinti per visą žmonijos istoriją buvo ir tebėra kuriamos pasaulinės imperijos, kariaujami religiniai, pilietiniai, klasiniai ir rasiniai karai, upėmis liejamas nekalta žmonių kraujas.

Literatūra ir nuorodos

1. *Biblijos žodynas*. - Vilnius, Alma littera, 2001.
2. *Einšteino mintys*. — Kaunas, Verba Vera, 2002.
3. Bronius Genzelis. *Lietuvos filosofijos bruožai*. — Vilnius, 1997.
4. Jobo knyga // *Bibliją arba Šventasis Raštas* (Ekumeninis leid.), LBD, 1999.
5. Tomas Kiauka. Reformuotojo tikėjimo atradimas // *Tikėjimo prieigos* (sud. Nerija Putinaitė). - Vilnius, Aidai, 2003.
6. Antanas Maceina. *Didysis Inkvizitorius* (2-asis leid.). - Venta, 1950.
7. Antanas Maceina. Didieji dabarties klausimai // *Raštai*. T. 5.
8. Antanas Maceina. Prometėjizmo persvara dabarties kultūroje // *Raštai*. T. 2. - Vilnius, Mintis, 1992.
9. Antanas Maceina. Niekšybės paslaptis // *Raštai*. T. 3. - Vilnius, Mintis, 1990.
10. Antanas Maceina. Jobo drama // *Raštai*. T. 3. - Vilnius, Mintis, 1990.
11. Vytautas Rubavičius. Įpasaulintos būties mąstymas // *Literatūra ir Menas*, 1993. O 1. 23 /Priedas: Knygos/.
12. Joseph Ratzinger. *Krikščionybės įvadas*. - Vilnius, KPL, 1991.
13. Arūnas Sverdiolas. Antano Maceinos kelias // Antanas Maceina. *Raštai*. T. 1. - Vilnius, Mintis, 1991.
14. George Steiner. *Heideggeris*. - Vilnius, Aidai, 1995.
15. Arvydas Šliogeris. Antano Maceinos Sugrįžimas // Antanas Maceina. *Raštai*. T. 3. - Vilnius, Mintis, 1990.

B. d.

JONAS BALČIUS

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

ANTANAS MACEINA - KRIKŠČIONIŠKOJO EGZISTENCIALIZMO LIETUVOJE PRADININKAS

Antanas Maceina: The Founder of Christian Existentialism in Lithuania

SUMMARY

Antanas Maceina (1908-1987) is considered to be one of the founders of Christian existentialism in Lithuanian philosophy. As revealed by the author of the article, Maceina might really have had such intentions. Yet a more detailed analysis of Maceina's literary works ("Job's Drama" and others) shows that he nevertheless did not quite succeed in the conceptualisation of this idea. As implied by the concept of *Christian* existentialism, the moral grounds of all existence should be sought not in the natural, but in the supernatural world. This is exactly the reason why no human being should feel alone or abandoned while in this world, and be sure instead to get a well-earned reward for a moral and rightful life. Yet "Job's Drama" makes the reader doubt whether Maceina was really persuasive enough and reasoning about this idea. Moreover, the possibility of ambivalent interpretations of "Job's Drama" raises doubts about the concept of Christian existentialism itself.

Minėtają situaciją - aistringą žmogaus siekį prilygti Dievui savo valia ir galia, arba susidieventi, A. Maceina perkelia ir į kultūros sritį. Pastarojoje *prometėjizmas* kaip tam tikros rūšies ar formos *kūrybinis Aemonizmas*, t. y. kaip atkakli, tikslinga kūrėjų pastanga

susidieventi - išsiskirti iš minios, pranokti, pralenkti kitą, esąs ypač ryškus per visą žmonijos kultūros istoriją. O realizuojamas šis siekis, šis troškimas skirtingomis kultūros formomis. Taip neva atsiradęs ne tiktai aischiliškasis, bet ir getiškasis, baironiškasis, nyčiškasis, mark-

RAKTAŽODŽIAI. A. Maceina, *Jobo drama*, katalikiškoji filosofija, krikščioniškasis egzistencializmas.
KE' WORDS. Maceina, job's *Drama*, Catholic philosophy, Christian existentialism.

sistinis „prometėjizmas“, o kartu su juo ir daugelis kitų kūrybinio žmogaus ir žmonijos demonizmo apraiškų bei formų, įprasminamų ir Vakarų kultūroje. Ypač jų turtinga esanti vokiečių ir anglų grožinė literatūra, menas, filosofija, net mokslas.

Įdomumo dėlei priminsiu, jog prie to paties - prometėjiškojo, arba demoniškojo, tipo kūrėjų A. Maceina priskiria ir garsųjį mūsų poetą V. Mykolaitį-Putiną. Vieną jo eilėraščio posmelių jis ir pacituoja:

... jeigu pasieksi
padangėj iškelta viršūnę,
Tu būsi kaip Dievas,
Paniekintos žemės klajūne!

Krikščioniškojo prometėjizmo samprata glaudžiai susijusi ir su pamatiniais egzistencinės filosofijos teiginiais, nuostatomis bei žmogaus padėties egzistencijoje vertinimais, tačiau kai kuo nuo jų ir skiriasi. Šis skirtumas išryškėjas tokiu mastu, koku teistinis egzistencializmas skiriasi nuo ateistinio. Todėl ir vienas pamatinių A. Maceinos *krikščioniškojo prometėjizmo* sampratos postulatų, kuris autoriaus nuolat akcentuojamas, tai *maišto prieš Dievą beprasmiškumas, negalimumas, dorovinis ir faktinis neperspektyvumas*. Aischilo Prometėjas, sukildamas prieš Dzeusą, be abejo, visiškai pagrįstai vadovaujasi nuostata, jog šis senovės graikų dievas buvęs tironas. Jis nemylėjęs ir netgi bijojęs žmonių, be to, tai buvęs tikras jėgos bei prievartos antgamtyje išikūnijimas, ir kaip tik todėl toks maištas doroviškai esąs prasmingas, pateisinamas. Dzeusas, remiantis

graikų mitologija, ir pats į valdžią atėjo prievartos būdu, t. y. nuversdamas nuo sosto savo tėvą Kroną, o šis - savo tėvą Uraną ir t. t. Toliau senovės graikų mitologinė sąmonė nesiekė; jiems pakako ir to, kas buvo žinoma apie šiuos tris jos dievus.

Krikščionių Dievas, be abejo, suprantamas ne kaip mitinė figūra. Be to, tai esąs ir absoliutus moralinis autoritetas, kuris savo viešpatavimą pasaulyje ir žmonijoje, t. y. visoje sukurtoje būtyje, grindžias ne prievarta, o rūpesčiu ir meile. Šia prasme ir pirmųjų žmonių iš rojus išvaymas traktuotinas ne kaip Dievo kerštas ar neapykanta jiems už jų blogus darbus, o tiktai kaip jų pačių laisvos valios, laisvo apsisprendimo vertinimas, kurio rezultatas - nauja pačių žmonių sukurtoji realybė; realybė, kurioje jau iš tikrųjų egzistuojąs ir pirmųjų žmonių taip svajotasis pažinti gėris ir blogis. Juk ir čia jau cituotoji formulė, A. Maceinos pasiskolinata iš Šventojo Rašto, - *eritis sicut dii* iš tikrųjų aprėpia ir įprasmina tokių pirmųjų žmonių maišto prieš Dievo nustatytą tvarką variantą, kuriame žalčio, t. y. piktosios dvasios, gundymai ir pažadai įvertinami *ir kaip didesnė vertybė, ir kaip didesnė, negu Dievo, tiesa*. Kitaip tariant, šėtono pagalba paniekinę Dievo sukurtąjį pasaulį - pasaulį be nuodėmės, be prievartos ir mirties, - Adomas ir Ieva savo laisva valia, niekieno neverčiami paniekino ir patį Dievą, nes iš tikrųjų jie pasirinko tai, ko labiausiai troško ir ko moraline prasme pasirodė esą labiausiai verti.

Vadovaudamasis šia, čia jau minėta nuostata, jog tradicinis, t. y. maištinga-

sis prometėjizmas, nukreiptas prieš Dievą ir jo darbus, iš tikrųjų visada yra neperspektyvus, nedoras ir destruktivus, A. Maceina kaip tik ir pabando jam priešpriešinti *krikščioniškąjį prometėjizmo* variantą, grindžiamą jau ne tradicine formule *eritis sicut dii*, o kaip tik jam priešinga - *erimus sicut Deus*.

Pastaroji A. Maceinos formulė, arba, tiksliau pasakius, gyvenimiškoji nuostata, reikšminga tuo, kad ji padeda filosofui iš tradicinio prometėjizmo sampratos turinio eliminuoti bet koki maištingumą tiek prieš Dievą, tiek ir prieš savo artimą. Kartu ši formulė į egzistencinę žmogaus buvimo pasaulyje sampratą įneša ir visiškai kitą dorovinį turinį - *krikščioniškąjį prometėjizmo sampratą*, grindžiamą krikščioniškomis dorovinėmis vertybėmis, kurios A. Maceinos yra įvardijamos ne kaip individo *susidievinimas*, o kaip jo *sudievėjimas*.

Realiame gyvenime *sudievėjimas* reiškias ne ką kita, kaip visišką savęs atsižadėjimą Dievo ir savo artimo labui. Tokių gyvenimo kelių, dorovines vertybes yra pasirinkę visi Bažnyčios pranašai ir šventieji, o mūsų laikais - Motina Terešė, popiežius Jonas Paulius II. Vadinasi, tai egzistencinė nuostata, visiškai priešinga tradicinei, prometėjiškajai. Jos niekada nesirenka pasaulio tironai.

Sudievėjimas šiuo konkrečiu atveju taip pat reiškias ir tiesioginį bendradarbiavimą su Dievu, t. y. Dievo liudijimą ir ištikimybę, neretai rizikuojant ir savo asmenine laisve ar net gyvybe, kaip tai yra buvę pirmųjų krikščionių persekiojimo laikais senovės Romoje arba komunistų valdomose šalyse mūsų laikais.

Vadinasi, tai taip pat ne mažiau herojiškas, o neretai ir tragiškas tikinčiojo gyvenimo kelias, reiškiantis jo nepalaužiamą valią siekti įgyvendinti tuos dorovinius idealus, normas bei nuostatas, kurios išreikštos Dekaloge ir Bažnyčios mokyme. Kartu tai taip pat esąs kankinyste grindžiamas, jokių abejonių nekeiliantis *krikščioniškasis prometėjizmas*.

Trečiasis A. Maceinos veikalas iš čia jau minėtosios trilogijos *Cor inquietum* - garsioji *Jobo drama*. Tai veikalas, kuriame, anot A. Šliogerio, „taip pat gvildenamas žmogaus ir Dievo santykis, tačiau šiuo kart ne kaip istoriosofinis reginys, o kaip egzistencinė drama" (15, p. 21). Ši drama A. Maceinos kūryboje yra ypač reikšminga tuo, kad joje Senojo Testamento personažo - teisuolio Jobo - gyvenimu ir likimu pademonstruojama, kaip žmogus iš tikrųjų privalas gyventi ir kaip jis turįs pasitikėti Dievo teisingumu ir gailėtingumu netgi tada, kai užklupusios siaubingiausios nelaimės atrodytų verčia mąstyti priešingai - nuo Jo atsiriboti ar netgi Jį prakeikti.

Minėtoji A. Maceinos *Jobo drama* yra ypač įdomi dar ir tuo, kad savo filosofine dramatine įtampa, o iš dalies ir siužetu ji yra itin panaši į S. Kierkegaard'o vaizduojamo kito Biblijos patriarcho - Abraomo - istoriją. Pastarasis, Dievui pareikalavus, nedvejodamas pasiruošia paaukoti net ir savo sūnaus Izaoko gyvybę.

Abi šios istorijos panašios dar ir tuo, jog jomis iš tikrųjų stengiamasi paliudyti ir pademonstruoti giliai tikinčio žmogaus *begalinį pasitikėjimą Dievu*. Toks pasitikėjimas - tai žmogui atsivėrusios

Dievo valios ir galios regėjimo, jos išsąmoninimo buityje ir būtyje pavyzdys, nors šiaip jau, kaip žinoma, Dievas nuo pat pirmosios žmonių poros išvaymo iš rojus žmogui yra nematomas ir negirdimas.

Ir vis dėlto pasaulis, kuri pirmieji žmonės savo laisva valia pasirinko kaip gėrio ir blogio kovos bei pažinimo lauką, neišvengiamai esąs atviras tiek toms jėgoms, kurios neša gėrį, tiek ir toms, kurios susijusios su blogiu. Tačiau kaip tik dėl to šiame pasaulyje likimo smūgiu, neretai visiškai nepelnytų, negali išvengti net ir teisuoliai ar šventieji.

Iliustruodamas šią tiesą, A. Maceina kaip tik ir pasirenka Jobą - Senojo Testamento personažą, teisuolį, gyvenantį pagal Dievo žodį ir valią. Nepriylgstatasis Jobas - tai asmenybė, kuri visu savo gyvenimu, vertybinėmis orientacijomis bei nepriekaištingu, nuoširdžiausiu jų laikymusi tesiekia vieno - būti pavyzdžiu ir visai savo bendruomenei, kuri, matydama tokio pamaldumą, dorumą ir teisuoliškumą, atsiskleidžiantį netgi kiekvienoje smulkmenoje, netrunka jį ne tik pamilti, bet ir patikėti juo kaip aukščiausiu žemiškuoju autoritetu sprendžiant visas bendruomenei iškilančias problemas.

Dėl tokio - teisuoliško - senojo Jobo gyvenimo jis yra mylimas ne tik savo artimųjų, didelės savo šeimos - tarnų ir tarnaičių, galvijus ganančių piemenų ir lauko darbininkų, bet ir visos bendruomenės, kurios susirinkimuose sprendžiant bet kokią bylą, ginčą ar kivirčą Jobo ištartas žodis visada turėdavęs nuosprendžio galią ir niekas dėl jo pagrįstu-

mo ir teisingumo net nebandydavo ginčytis ar prieštarauti. Maža to, dėl tokio teisuoliškumo ir dievobaimingumo Jobą pamilo ir pats Viešpats, leidęs jam ne tik nugyventi nepaprastai ilgą ir laimingą gyvenimą, bet ir susilaukti daug vaikų - sūnų ir dukterų, sukaupti doru darbu įgytus didelius turtus. Jobas, kaip niekas kitas, pelnytai naudojėsi šia ypatinga Viešpaties malone ir palankumu; ir dėl to jam viskas ėję tik į naudą, kad ir ko jis būtų ėmėsis. Todėl visi jį nepaprastai mylėję ir gerbę, o jo nepaprastas dorumas, dosnumas ir sąžiningumas tapę priežodžiu.

Tačiau kartą vis dėlto atėjęs toks metas, kad pas gerąjį senąjį Dievą kaip amžinas Jo darbų niekintojas ir griovėjas apsilankęs velnias. Jis pradėjęs kritikuoti ir niekinti visą žmonių giminę - peikti jų godumą, melagingumą, veidmainingumą, nuodėmingumą ir t. t. Tačiau Dievas kaip išimtis, kaip absoliutaus teisuoliškumo pavyzdį jam nurodęs Jobą.

Nelabasis atsakęs, kad ir jis atkreipęs dėmesį į dievobaimingąjį teisuolį ir į jo šeimyną. Tačiau manas, kad taip esą tik dėl to, jog Aukščiausiasis visa savo valia ir galia kuo rūpestingiausiai jį ir visą jo turimą globojęs, neleidžias atsitikti nė menkiausiai nesėkmei, todėl Jobas ir visa jo šeimyna jį ir garbiną bei Jam patikaują. „Bet tegul tik Dievas atitrauktų savo ranką, ir Jobas imtų piktžodžiauti Jam į akis. Dievas, žinoma, nepatikėjo velnio žodžiams, tačiau sutiko Jobą išmėginti. Jis atidavė Jobo turimą į velnio rankas, ir šis jį sunaikino per keletą valandų. Sabėjai pagrobė jaučius ir asiles; dangaus ugnis sudegino avis ir

piemenis; chaldėjai nusivarė kupranugaris; pakilusi audra sugriovė namus, kuriuose puotavo Jobo sūnūs ir dukterys, ir visus juos užmušė. Jobas pasiliko plikas kaip išeidamas iš motinos iščios" (10, p. 432).

Tačiau Jobas, žinoma, nepiktžodžiauvo, neplūdo nei Dievo, nei savo apgailėtino likimo. „Jis tiek tepasakė: „Viešpats davė, Viešpats ir atėmė; tebūna palaimintas Viešpaties vardas" (10, p. 432).

Velnias, žinoma, pasijuto esąs sugėdytas ir pažemintas, tačiau nenusileido. Jis ir vėl atvyko pas Aukščiausiąjį „ir išsiderėjo iš Dievo sutikimą šį sykį sunaikinti Jobo kūną. Gavęs Viešpaties leidimą, velnias apleido Jobą bjauriausiomis votimis nuo kojų iki viršugalvio. Visa Jobo oda pasidarė viena pūliuojanti žaizda. Pūliai taip gausiai tekėjo, kad Jobas, pasiėmęs šukę, juos gramdė nuo savęs. Negalėdamas dėl ligos pasilikti tarp žmonių, jis persikėlė į atmatų krūvą už savo miesto ir ten apsigyveno" (10, p. 432-423).

Pastatęs teisuolį Jobą į, anot egzistencialistų, tokią išskirtinę - ribinę situaciją, A. Maceina ir toliau atidžiai seka savo kaltės nesuvokiančio ir giliai Dievo gerumu bei teisingumu tikinčiojo elgseną, jo emocijas ir reakcijas, kadangi pasitikėjimas Dievu įeina ir į pamatinių teistinio egzistencializmo vertybių sferą. A. Maceina „Pratarmės" šiam savo veikalui žodyje taip ir sako, kad „Ši studija yra autoriaus bandymas duoti *teistinio egzistencializmo* apmatų. Pabrėžiamo abu žodžius, nes jie abu čia turi išskirtinę reikšmę, abu nurodo knygos turinį, linkmę ir metodą. Tačiau kaip tik dėl to jie prašosi paaiškinti" (10, p. 423).

Tad kuo gi iš tikrųjų šis A. Maceinos atstovaujamas ir jo propaguojamas *teistinis egzistencializmas* skiriasi nuo, jeigu taip galima pasakyti - *neteistinio egzistencializmo* varianto? „Egzistencializmu šiandien yra vadinama toji filosofijos srovė, kurios problemų centre stovi ne tiek amžinoji žmogaus esmė, kiek laikinis ir žemiškasis jo buvimas. Ilgaamžiai esmės nagrinėjimai mums davė puikią žmogaus apibrėžtį, žinomą dar nuo Aristotelio laikų; žmogus yra protingas gyvūnas - *animal rationale*. Tačiau čia pasiliko neatsakytas klausimas, o kaipgi būna šis protingas gyvūnas, kokia yra jo *būtis* šioje tikrovėje, kuriai yra skirta aną amžinąją esmę nešti, apreikšti ir skleisti. <...> Jobo drama taip pat mėgina susimąstyti ties žmogiškąja šios tikrovės būtimi. Buvimo klausimąjį stato į savo svarstymų centrą. Tuo būdu ji įsijungia į dabarties pastangas buvimo sklaidoje rasti atsakymą, *kas yra žmogus*" (10, p. 423).

Vadinasi, mes ir vėl esame priversti grįžti prie Jobo, patekusio į kraštutinę, arba ribinę, egzistencinę situaciją ir stebėti jo reakciją į toliau itin nepalankiai besiklostantį savo likimą. Skaitytojui, kad ir kokių įsitikinimų tikėjimo klausimu jis būtų, t. y. tikintis ar netikintis, iš to, kas jau pasakyta, darosi aišku, jog teisuolio Jobo gyvenimas ir likimas yra tapęs amžino ginčo, kas teisus, tarp Dievo ir velnio objektu. Maža to. Apmąstydamas teisuolio Jobo gyvenimą kaip Dievo ir velnio žaidimo kauliukais partiją, A. Maceina kartu tarsis pabando pakoreguoti ir garsųjį A. Einšteino pasakymą, jog bent jau kvantinėje mechanikoje Dievas „nelošia su mumis kauliukais"

(3, p. 213). Tačiau moralės srityje, pasirodo, yra kitaip ir todėl toks žaidimas kauliukais čia visiškai įmanomas.

Vis dėlto ir antrąjį išmėginimą - viso jo kūno apleidimą votimis - Jobas, didesnei Dievo garbei, sėkmingai išlaikė: išėjęs iš gimtojo miesto ir atsisėdęs ant atmatų krūvos, garbingasis, giliai tikintis teisuolis į likimo smūgius atsako tuo pačiu: Dievas davė, Dievas atėmė. „Jobo trys draugai, sužinoję apie jį ištikusias nelaimes, atvyko jo paguosti, ir, apsibarstę galvas pelenais, visą savaitę sėdėjo šalia nelaimingojo netardami nė žodžio. Po šios ilgų tylos Jobas pakilo, atvėrė savo burną, prakeikė savo gimimo dieną (ne Dievą! -f. B.) ir pradėjo ilgą pokalbį su savo draugais, kuris išsivystė į aštrų ginčą. Jobo draugai norėjo atsakyti į klausimą, kodėl jis kenčia. Jie norėjo jam įrodyti, kad jo nelaimės ir kančios yra jo nuodėmių pasėka. Bet Jobas negalėjo rasti savyje kaltės ir todėl nesutiko su savo guodėjų pažiūra. Po keletą kartų jis atsakinėjo į savo draugų kalbas, jas griaudamas ir kritikuodamas. Beveik visą Jobo knygą, išskyrus įvadą ir pabaigą, kaip tik ir sudaro Jobo ginčas su savo draugais, ginčas aitrus, nes tai yra nekalto žmogaus gynimasis" (10, p. 433).

Tačiau tai ne visa tiesa: Jobo ginčas su draugais - anaiptol ne beprasmis, kad nuo jo atsiribotum pasakymu, jog „tai yra nekalto žmogaus gynimasis“. Tarp skaudžių ir, anot A. Maceinos, „aitrių“ ginčo žodžių yra ir tokie: „Pažvelkite į mane ir apstulbkite, užsiimkite rankomis burnas! Kai aš apie tai pagalvoju, išsigąstu; drebulys apima mano kūną. Kodėl *nedorėliai* (kurs. mano. - / B.) ilgai gyvena, sulaukia žilos senat-

vės ir tampa galingi? Jų vaikai išikuria jiems gyviems esant ir mato savo vaiku vaikus. Jų namai saugūs, be baimės; Dievo rykštė jų nebeištinga. Jų jautis sėkmingai apvaisina, karvės neišsimeta ir atsiveda.

Savo mažylius jie siunčia bėgioti kaip avių kaimenę; jų vaikai šoka, dainuoja, pritariant būgneliui su žvangučiais ir lyrai, linksminasi, aidint fleitos garsams. Nedorėliai užbaigia savo dienas gerovėje ir į Šeolą (Šeolas - sen. žydų mirusiųjų karalystė, analogiška sen. graikų Hadui. -f. B.) nužengia ramūs. <...> Ar dažnai atsitinka, kad nedorėlių žibintas būtų užgesintas, ar kad neganda juos ištiktų, arba supykęs Dievas juos kančia apdalytų?

Ar dažnai jie būna kaip šiaudai vėjyje arba kaip vėtros nešami pelai? Sakote: 'Dievas savo bausmę jo sūnums tausoja'. Tebūnie atmokėta jam pačiam, kad jis iš to pasimokytų! Tepamato jo paties akys savo žūtį, tegeria jis pats Visagalio pykčio vaisius! Juk kas jam rūpi jo namai po mirties, kai jo mėnesių skaičius bus pasibaigęs? Ar gali kas išminties pamokyti Dievą - tą, kuris teisia iš tokių aukštybių? Vienas žmogus miršta pilnas jėgų, visiškai ramus ir saugus; jo šlaunys aptekusios taukais, o kaulų smegenys sultingos. Kitas žmogus miršta apkurtusią siela, niekada neragavęs laimės. Jiedu drauge atgula į dulkes, ir kirmėlės juos abu apninka" (1, *Job 21-22*).

Tai tik kelios citatos iš visų Jobo kalbų, iš kurių aiškėja, jog Dievą Jobas kaltina ne tiek dėl savo paties nelaimių, kiek dėl ydingos Jo sukurtojo pasaulio dorovinės tvarkos, t. y. dėl viso to blogio, siaučiančio Jo sukurtajame pasauly-

je, triumfo; blogio, kuris, deja, retai kada ir paties Aukščiausiojo būna pastebėtas, o dar rečiau - už visus blogus darbus Dievo būna tinkamai atlyginta.

Ir iš tikrųjų būtent *Jobo knygos* išsami analizė rodo, kad krikščioniškojo egzistencializmo samprata vargu ar gali būti grindžiama būtiškojo dorovinio teisingumo idėja. Tai akivaizdžiai matyti iš daugelio Senojo Testamento *Jobo knygos* tekstų. Dievas čia ne tik kad nepaaiškina tikrųjų *Jobą* ištikusią nelaimių priežastį, palikdamas jį absoliutaus vienišumo ir dorovinio netikrumo būsenos, bet ir imajam priekaištauti bei grąsinti savo visagalybe:

"Atsakydamas *Jobui* VIEŠPATS sakė: „Argi priekaištų ieškotojas bylinėsis su Visagaliu? Kas ginčijasi su Dievu, tas turi atsakyti".

Tada, *Jobas* atsakydamas VIEŠPAČIUI, tarė:

„Esu menkutis! Ką galiu tau atsakyti? Ranka užsiimu burną. Kartą jau kalbėjau, tad nebekalbėsiu, net dusyk, tad daugiau to nebedarysiu".

Tada VIEŠPATS kreipėsi į *Jobą* iš audros tardamas:

„Susijuosk diržu strėnas kaip vyras; aš tave klausiu, o tu man atsakyk! Argi paneigsi net mano teisingumą? Nejau mane pasmerksi, kad pats būtum pateisintas? Argi tavo ranka kaip Dievo ir gali griauti tokiu balsu kaip Jis? Jei taip, pasipuošk didybe ir orumu, apsirenk garbe ir spindesiu. Duok valią savo pykčio įniršiui, pažvelk į kiekvieną išdidų žmogų ir jį pažemink. Taip, pažvelk į kiekvieną išdidų žmogų, pažemink jį; sutrypk nedorėlius, kur jų yra. Palaidok juos visus drauge žemėje, už-

rakink juos tamsiajame mirusiųjų pasaulyje. Tada ir aš pripažinsiu, kad tavo dešinė gali tave išgelbėti" (1, *Job 39,1-40, 9; 40, 10-41, 20*).

Kitaip tariant, iš šių Dievo žodžių aiškėja, jog galią ir valią turintysis iš tikrųjų nėra nebando ką nors aiškinti ar dėl ko nors teisintis. Maža to. Jis ne tik kad nesijaučia esąs kaltas dėl visų *Jobą* ir jo šeimyną ištikusią nelaimių bei kančių, bet ir labai pasipiktina sužinojęs, jog dėl tokių *Jo*, kaip Dievo, sprendimų dar norima su *Juo* ginčytis bei *Jo* poelgius doroviškai vertinti. Kaip tik dėl to Senojo Testamento Dievo - *Jahvės* - kalba ir turėtų būti vertinama kaip nieko bendra nei su Dievo meile visai kūrinijai, nei su gailėstingumu jai neturinti. Priešingai, Dievo tikslas - įbauginti *Jobą* ir jo draugus, priversti juos atgailauti, pasijusti menkais ir apgailėtinais prieš *Viešpaties* didybę ir visagalybę. „Tada VIEŠPATS kreipėsi į *Jobą* iš audros tardamas: „Kas temdo mano užmojų, kalbėdamas neapgalvotais žodžiais? Susijuosk diržu strėnas kaip vyras; aš tave klausiu, o tu man atsakyk!

Kur tu buvai, kai dėjau žemės pamatus? Pasakyk, jei esi toks supratingas! Kas nustatė jos matmenis, tu tikrai žinai! Argi kas tiesė ant jos matavimo virvę? \ ką buvo įleisti jos stulpai ir kas padėjo jos kertinį akmenį, kai drauge giedojo rytmetinės žvaigždės ir visos dangiškosios būtybės šaukė iš džiaugsmo?

O kas uždarė jūrą už durų, kai ji prasiveržė iš gelmių, kai apdengiau ją debesų apdaru ir suvysčiau tiršto rūko vystyklais, kai padariau bangų mūšą jos ribomis ir įstačiau duris su skląščiais, tardamas: 'Iki čia atiek, bet ne toliau, čia

tavo galingos bangos suduš'. Argi kada nors savo gyvenime esi įsakęs, kad ateitų aušra ir prasidėtų diena, kad paimtų žemę už kampų ir iškratytų iš jos nedorėlius? Žemė keičiama kaip molis po antspaudo ir dažoma tarsi drabužis. Nedorėliai nustoja savo šviesos, ir palūžta pakelta ranka.

Argi esi išžengęs į jūros versmes ir vaikščiojęs po bedugnės gelmes? Argi tau buvo atvertos mirties durys? Ar matei Šeolo vartus?" irt. t. (1, *Job 38, 1-41*)

Kitaip tariant, ilga ir išpūdinga savo kalba, kuria nuolat pabrėžiama tik viena - *Kūrėjo didybė*, Dievas vis primena Jobui, ką ir kaip jis yra sukūręs ir dėl to galįs ir su juo, kaip su kūriniu, elgtis kaip tinkamas. Analogiškai juk ir puodžius elgiąs su savo puodais, o lėlininkas - su savo lėlėmis. Vadinasi, pabrėždamas vien tik savo, kaip savininko, teises, Dievas iš tikrųjų nieko nepasako nei apie savo kaip Kūrėjo atsakomybę už pasaulyje siaučiantį blogį, nei apie tai, kam ir kodėl Jis teisuolį Jobą pasmerkė tokioms kančioms ir tokiam pažeminiui. Tiesa, po to, kai Jobas ir jo draugai atlieka atgailą, Dievas pagaliau susimilsta ir liaujasi jiems grūmojęs.

„Tada Jobas, atsakydamas VIEŠPAČIUI, tarė:

Žinau, kad tu gali visa padaryti; ką tik užsimoji, tą gali įvykdyti. 'Kas temdo mano užmoji, kalbėdamas neapgalvotais žodžiais? Iš tikrųjų kalbėjau apie tai, ko nesupratau, apie dalykus, viršijančius mane savo nuostabumu, kurių neišmaniau. <...> Buvau girdėjęs gaudus apie tave, bet dabar mano akys matė tave; todėl gėdijuosi visko, ką esu pa-

sakęs, ir atgailauju dulkėse ir pelenuose" (1, *Job 41,21-42,17*).

Tačiau vargu ar ši Senojo Testamento teisuolio Jobo atgaila iš tikrųjų ką nors išsprendžia ar paaiškina mums rūpimu aspektu: Jobas juk lenkiasi Dievo visagalybei, pripažindamas Jį ir kaip jėgą, ir kaip išmintį, su kuria jis privalo skaitytis, o ne jo teisumui ar teisingumui. Tačiau aki-vaizdu, jog būtent toks Dievo supratimas ir Jo šlovinimas, kuris, beje, buvo visiškai pateisinamas ir natūralus tos tolimos epochos žmonėms kaip jų tikėjimo į Dievą atributas, deja, dar nieko mums nepasako rūpimu klausimu, pavyzdžiui, apie Kūrėjo atsakomybę tiek paties Jobo, tiek ir visos kūrinių atžvilgiu. Beje, apie dieviškojo teisingumo supratimą taip pat. O juk problema, kuri A. Maceinos *Jobo dramoje* keliama kaip pagrindinė, ir yra būtent ši: koncepcijos autorius kaip tik ir siekia įrodyti, jog krikščioniškasis egzistencializmas nuo visų kitų „izmų“ skiriasi pirmiausia būtent tuo, jog tikrai tikintysis visada gali būti tikras ir dėl begalinio Dievo gailingumo, ir dėl Jo teisingumo.

„Tada suėjo pas jį visi jo broliai bei seserys ir visi, kurie jį anksčiau pažinojo. Jie valgė duoną su juo, atjausdami ir paguosdami dėl nelaimės, kuria VIEŠPATS buvo jį ištikęs. Kiekvienas jų davė po vieną kesitą ir po aukso žiedą. VIEŠPATS laimino vėlesnį Jobo gyvenimą labiau negu jo pradžia. Jobas turėjo keturiolika tūkstančių avių, šešis tūkstančius kupranugarių, tūkstantijų gų jaučių ir tūkstantį asilų. Jis turėjo taip pat septynis sūnus ir tris dukteris", be to, „Jobas gyveno šimtą keturiasdešimt me-

tu, matė savo vaikus ir vaikaičius iki ketvirtos kartos" (1, Job41,21-12,17).

Vadinasi, Jobui buvo atlyginta ir padaryta tai su kaupu. Tiesa, tokia Dievo gailėstingumo ir Jo teisingumo samprata taip pat, matyt, buvo būdinga senovės pasaulio tautoms. Todėl, remdamiesi šia pastarąja citata, galime daryti išvadą, jog iš tikrųjų Jobas susilaukė tam tikro atlygio, kompensacijos už patirtas skriaudas. Tačiau ar tikrai taip? „Knyga baigiasi kaip tikra pasaka - Jobui vėl pradeda sektis. Tačiau ši pabaiga kelia abejonių. Juk ką tik sužinojome, kad Jobas nesiekė materialaus atlygio, o dabar jam priklauso dvigubai daugiau kupranugarių, negu turėjo anksčiau. <...> Jobas viską atgauna, o susidūręs su Dievu, jis pasiekia naują tikėjimo lygmenį. Jam gimsta dar dešimt vaikų - bet ar jie gali pakeisti žuvusius" (2, p. 353). Tačiau esama dar kai ko, kas iš tikrųjų apverčia aukštyn kojom visą mūsų turėtą supratimą apie Dievo paskirtį bei vaidmenį pasaulyje. „Dievas supyksta ant trijų guodėjų, kurie, kitaip nei Jobas, apie Jį kalbėję netiesą. <...> Jie ištrigo savo siauroje dogmoje, kuri vaizdavo gyvenimą labai paprastą ir lengvai sutvarkomą. Tačiau paaiškėja, kad tikrasis gyvenimas toks nėra. Jame apstu neaiškumo, beprasmiškos kančios, mįslių ir prieštaravimų. Pasitikėti Dievu kartais labai sunku, bet tai ir yra tikėjimas" (2, p. 353).

Vadinasi, Dievas čia iš tikrųjų atsako būti absoliutus dorovinis autoritetas ir ši Jo nuostata dekonceptualizuoja visus A. Maceinos bandymus įrodyti, kad esama atvirksčiai, t. y. kad tikintysis visada turi tiesos, teisingumo, meilės ir supratimo garantiją Dieve. Taip nėra. To-

dėl ir problema, kurią A. Maceina bando kelti kaip egzistencinę, t. y. kaip etinę ir filosofinę, yra kur kas platesnė, sudėtingesnė ir universalesnė. Aišku viena: ontinė gėrio ir blogio problema nėra tiesiogiai susijusi nei su žemiškąja tikrove, nei su būtimi. Ji yra tik mūsų asmeninis tikėjimas, mūsų įsitikinimas, o kartu ir viltis būti išganytiems. Galiausiai tam tikra prasme tai pripažįsta ir A. Maceina. Remdamasis Jobo atsakymais į savo draugų priekaištus, neva „šitą kančią jis pats esąs užsitraukęs ankstesnėmis savo nuodėmėmis, Jobas jiems atsikerta, kad jokios kaltės savyje nerandąs, kad esą netiesa, jog kiekvienas nusidėjęs kenčias, o kiekvienas teisingasis džiaugijąs gyvenimo laime. Pavyzdžiai rodo visai ką kita" (10, p. 435).

Vadinasi, Senojo Testamento Dievas - tai pirmiausia gamtos reiškinių, jų galia disponuojantis ir per juos kalbant, veikiantis Dievas. Galbūt todėl jis ir yra toks rūstus, negailėstingas, nes tokia pat rūsti ir negailėstinga esanti visa gamta. Šia prasme Senojo Testamento Dievas - visiška priešingybė Kristui, kurio dieviškosiomis ir žmogiškosiomis dorovinėmis savybėmis remiantis galbūt iš tikrųjų pavykę sukurti pakankamai argumentuotą, konceptualiai neprieštariną *krikščioniškojo egzistencializmo* teoriją. Ją, matyt, taip pat būtų buvę galima sėkmingai priešpriešinti ir vadinamajam *neteistiniam egzistencializmui*. Tačiau A. Maceina pasirinko kitą kelią ir dėl to jam, mano manymu, nepavyko. Maža to, jausdamas savo koncepcijos ribotumą ir prieštarumą, autorius išleidžia į gairas nuobodžius samprotavimus apie žmogaus dalį ir lemtį pasaulyje, jo be-

jėgiškumą tragiškos realybės akivaizdoje. „Žmogus yra pokalbio objektas tarp Dievo ir velnio; žmogus yra objektas Jobo ginčų su draugais; žmogus galop yra objektas smūgių ir kančios" (10, p. 436).

Tačiau vargu ar tai gali ką nors įtikinti. A. Maceinos žodžiai, kad Dievo leidimas velniui išmėginti Jobą atskleidžia mums gilią ir skaudžią žmogiškosios prigimties dramą, kurią Dostojevskis yra išreiškęs Dmitrijaus Karamazovo žodžiais: „Dievas su velniu kovoja žmogaus širdyje" - geriausiu atveju yra tik gražūs aforizmai (10, p. 436). Neabejotina yra kas kita. *Jobo drama*, deja, tik dar labiau įtikina ir sutvirtina įsitikinimą, jog žmogiškoji egzistencija neturi ir negali turėti ontoetinio lygmens. Ir dėl to ji ir reiškiasi kaip beprasmybės ir absurdo triumfas šiame pasaulyje, kur netgi dieviškuoju būties lygmeniu nepaprastai lengvai sprendžiama tiek dėl žmogaus gyvybės, tiek dėl jo likimo, tiek ir dėl jo orumo apskritai. Tačiau tokia išvada jau nieko bendra neturi nei su teistiniu egzistencializmu, nei su žmogiškąja tiesos ir teisingumo samprata.

Jobo situacija ir likimas tik dar kartą įrodo, jog žmogus ir šiame, ir aname pasaulyje neturi nei į ką atsiremti, nei iš ko nors tikėtis pagalbos. A. Maceinos teiginys, kad „Dievas, atiduodamas Jobą į velnio rankas, nori išsklaidyti įtarimą, esą Jobas tarnaujaš Viešpačiui tik tol, kol šis jį savo Apvaizda globojaš" (10, p. 439), taip pat neišlaiko kritikos. Kuo nors abejoti gali tiksliai žmogus - ribota būtybė, tačiau Dievas - niekada. Ir tai išplaukia būtent iš pačios dieviškumo sampratos, paties šio apibrėžimo esmės: Dievas - tai visur esanti, visagalė ir vi-

sažinė būtybė, nes tik dėl šių savo būties charakteristikų Jis ir yra absoliutas. Dievas žino ne tik tai, kas mes esame, bet ir kuo tapsime, ir šis Jo žinojimas yra lygiai toks pat absoliutus bei tikras, kaip ir Jis pats. Beje, ar ne ta pačia abejojimo grinda ir žinoma M. Lutherio nuostata, jog Dievas kartą ir visiems laikams atpirko pasaulį, taigi ir visus žmones tiek praeityje, tiek ir ateityje savo paties Sūnaus mirtimi ant kryžiaus ir prisikėlimu? „Liuterio manymu, jeigu darbais galėtume užsitarnauti malonę, Kristaus atpirkimas ant kryžiaus mums būtų nereikalingas, o tuo pačiu ir Evangelija, nes tai, kad Kristus ant kryžiaus mus iš mūsų nuodėmių išpirko, ir yra geroji naujiena - Evangelijos turinys. <.. > Kad ir kaip ten būtų, visi sutaria, kad Liuteris ėjo į šį atradimą laipsniškai: vena vertus, studijuodamas Šv. Raštą (tai rodo jo skaitytos paskaitos), kita vertus, veikiamas ir kitų faktorių, iš kurių svarbiausias buvo paskutiniojo teismo baimė ir iš to kylantis egzistencinis klausimas, kaip laimėti Dievo malonę" (5, p. 299-231).

Tikru viduramžių misticizmu dvelkia ir A. Maceinos įsitikinimas, kad Dievas ir velnias gali tarpusavyje diskutuoti taip, kaip tai aprašyta Jobo knygoje. Kaip žinoma, panašiu metodu, rašydamas „Faustą", naudojosi ir J. W. Goethe. Ir tai tik patvirtina nuostata, jog dialogas tarp Dievo ir velnio - *literatūrosofinė*, o ne *teosofinė* galimybė ar išvada. Tačiau A. Maceina mano kitaip. Todėl gana keistai atrodo ir kitas jo teiginys, jog Dievo su velniu disputas pagrindžia dorovinę Dievo už šį pasaulį ir žmogų atsakomybę. Tiesa, iš dalies tai autorių verčia daryti Jobo knygos turinys, jos siužetas. Tačiau

skaitytojas ir šiuo atveju vargu ar gali atsikratyti minties, jog tos pastangos, būdai ir metodai, kuriuos Dievas pasirenka bandydamas „įrodyti“ velniui dorovinę Jobo ištikimybę Viešpačiui, kelia dar didesnių to paties pobūdžio abejonių. *Velnius, remiantis A. Maceinos mintimi, tik todėl ir egzistuoja, kad visur ir visada galėtų reikštis kaip Dievo ir Jo darbų išjuoka.* Vadinasi, ne tiesos ieškojimas ar abejonės dėl dorovinės Jobo ištikimybės Viešpačiui, o vien tik noras pasijuokti, pašiepti Dievą yra tikrasis visų Šėtono pastangų motyvas. Tad kokių pagrindų tuomet yra įmanomas ir bet koks dialogas tarp šių gėrio ir blogio pradų?

Tačiau ir šiuo atveju pagrindinė *teistinio egzistencializmo* kaip koncepcijos problema slypi visai ne čia: liks Jobas ištikimas Dievui ar neliks, *ontiniai* gėrio, grožio, tiesos ir teisingumo pamatai nuo to nepasikeis. Tačiau analogiškas Dievo apsisprendimas dėl Jobo iš tikrųjų jau yra su tuo susijęs.

Maža to. Nuo šio Aukščiausiojo apsisprendimo galiausiai priklauso ir tai, ar bus įmanoma *krikščioniškąjį egzistencializmą*, kaip mąstymo apie žmogų ir jo būties ontoetinę paradigmą, padaryti radikaliai skirtingą nuo visų kitų, pavyzdžiui, kad ir nuo *ateistinių egzistencinių* tokio pobūdžio interpretacijų. *Jobo drama*, deja, minėtųjų tokių pagrindų nei neatranda, nei juos įtvirtina.

Vadinasi, ir visi A. Maceinos bandymai *konceptualizuoti Jobo dramą* kaip *teistinio egzistencializmo* filosofinį bei pasaulėžiūrinį pagrindą, taip pat vargu ar pagrįsti. Ne veltui, matyt, siekdamas sustiprinti savo poziciją, A. Maceina galiausiai prisipažįsta: „Nesunku pastebė-

ti, kad *šitai*p savas problemas sprendžia ir naujųjų laikų vadinamoji *egzistencinė filosofija*“ (10, p. 439). Tačiau kuo tada ji, ši filosofija, skiriasi nuo A. Maceinos propaguojamosios? Juk svarbiausia šioje koncepcijos autoriaus intencijoje - *pagrįsti žmogaus pasitikėjimą Dievu - suteikti jam viltį dėl dorovinių pasaulio pagrindų nepajudinamumo.* „Tiesa, dabarties mąstytojai, - pabrėžia A. Maceina, - į daugelį klausimų atsakė kitaip negu Jobas; jie papildė tai, ko Jobas buvo nelietęs. Tačiau pagrindinės užuomazgos Jobo knygoje jau yra. O kai kur ši knyga net pralenkia mūsų dienų egzistencinę filosofiją, atskleidama tokių išvalgų, kurių, kaip matysime vėliau, mūsų egzistencialiniai mąstytojai nepastebėjo arba per mažą įvertino“ (10, p. 441).

Kokios tai išvalgos? „Tiesa, - tęsia A. Maceina, - Jobo knyga yra *drama*, vadinasi, poezijos, ne filosofijos veikalas. Jos *metafizika* yra išreikšta vaizdais ir simboliais. Tačiau tai nėra kiekjais nekliudoma būti *metafiziskai* savo esmėje. Būdamas gilus poezijos kūrinys, ji kaip tik ir slepia savyje tam tikrą egzistencijos sampratą, tam tikrą nusistatymą žmogaus buvimo ir likimo atžvilgiu. Jobo knyga yra vienas iš didžiųjų pasaulio literatūros veikalų, kuriuose filosofijos ir poezijos tapatybė apsireiškia kuo ryškiausiai. Ji rodo, kad egzistencijos klausimas anaipol nėra mūsų dienų žmogaus atradimas, bet amžinai skaudi ir amžinai neišsprendžiama problema.

Jobo knyga artima dabarties egzistencinei filosofijai ir *religine* savo *nuotaika*. Kaip iš tolimesnių šios knygos studijų galės paaiškėti, *egzistencinio mąstymo problematika iš esmės yra religinė, nes žmogus*

iš esmės yra religinė būtybė. Jo egzistencija yra klausimas, atvertas Dievo akivaizdoje, ir jo likimas yra neatsiejamai sujungtas su Dievu. Todėl kas nagrinėja egzistencijos problemą, negali jos nagrinėti transcendencijos šviesoje" (10, p. 441-442). Ir čia pat priduria: „Tiesa, esama egzistencinės filosofijos atstovų ir ateistų" (10, p. 442). Ir išvardija: J. P. Sartre'as, M. Heideggeris ir kiti.

Vadinasi, nepagrįstai išplėsdamas, o iš tikrųjų - sutapatindamas *religinę* ir *egzistencinę* problematiką, A. Maceina ne tik kad neatsako į mums rūpimą klausimą, bet ir jį apeina. Jam „egzistencinis mąstymas iš tikro yra religinis savo problematika ir savo nuotaika, net jeigu jis Dievo ir neranda. Jobo knygoje šitas religiškas išsprendimą randa jos santykiuose su Dievu, arba religijoje" (10, p. 443).

Dėl tos pačios priežasties, vis labiau žavėdamasis, A. Maceina galiausiai priylgina Jobo knygą paties Dievo žodžiui ir Apreiškimui ir pabrėžia, jog ketinąs jos idėją iškelti į „principų aukštį“. Kokie tai principai?

Akivaizdu, jog *prometėjiškasis* Jobo įkarštis, jo pasiryžimas siekti tiesos ir teisingumo „bylinėjantis su pačiu Dievu“, deja, labai greitai išblėso ir virto apgailėtinais baugiu nuolankumu Jo visagalybės akivaizdoje. Todėl vargu ar netgi iš principo yra įmanomas, pavyzdžiui, išdidaus ir laisvo savo dvasia Pro-

metėjo, kovojančio prieš Dzeuso tironiją ir besiaukojančio žmonijos labui, lyginimas su Jobu, nes visoks tokio pobūdžio lyginimas būtų ne pastarojo naujai. Juoba kad teisuolis Jobas, priešingai negu kad pusedievis Prometėjas, iš tikrųjų nieko „bloga“ Dievui nebuvo padaręs; priešingai - tai Dievas pasirinko jį savo eksperimentams, kad tik galėtų „sugėdinti Šėtoną“.

Vadinasi, jeigu nuolankusis Jobas, A. Maceinos pasiryžimu, iš tikrųjų būtų keliamas į krikščioniškojo egzistencializmo „principų lygmenį“, tuomet reikėtų ypač pabrėžti, jog *krikščioniškasis prometėjižmas* yra ne kas kita, kaip kaltumo be kaltės išpažinimas, baikštumas bei vergiškas nuolankumas, kurie, kaip dorovinės asmens savybės, tradicinio prometėjižmo atžvilgiu atrodo tiesiog apgailėtinais.

A. Maceina ir šiuo klausimu radikaliai kitokios nuomonės. „Viešpats davė velniui leidimą sunaikinti iš sykio Jobo turta, o paskui ir jo kūną. Jobas buvo išbloškėtas iš kasdienybės ne pats savo valia kaip Katalikų Bažnyčios vienuoliai, bet aukštesnės galybės ranka. Tačiau ne pats išbloškimo būdas čia yra svarbus, o toji žmogaus *elgsena paskui*, elgsena naujoje padėtyje, kuri atsiranda netekus turto ir kūno" (10, p. 455).

Didžiudamasis ir džiaugdamasis tuo, kad Jobas „garbingai“ išlaikė visus jam Dievo siunčiamus išbandymus, tarp jų ir visų savo sūnų ir dukterų netektį, A. Maceina, be kita ko, ypač pabrėžia ir išaukština *kančios* prasmę bei vertę žmogaus gyvenime. Toks A. Maceinos posūkis į kiekvienam egzistuojančiam ak-

tualią problemą, atrodo kiek nelauktas ir netikėtas. Netikėtas todėl, kad kančia ir yra toji žmogiškosios buities ir būties sfera, kuri dažniausiai nušviečiama tik negatyviai. Ir tai natūralu: žmogus nieko taip nebijo ir nevengia kaip kančios, nelaimių ir mirties. Todėl tradicinėje, neteistinėje, egzistencinėje filosofijoje kančia ir yra nušviečiama kaip *ribinė situacija*, kuri žmogaus gyvenimą padaro sunkų, tragišką, menkavertį ir beprasmi. Neretai toks gyvenimas suvokiamas kaip lėtas ir neišvengiamas individo slinkimas mirties, nebūties link ir t. t.

Krikščioniškoji vertybinė orientacija kančios atžvilgiu visiškai kitokia. Krikščionybė į kančią, jos prigimtį bei paskirtį žmogaus gyvenime pajėgia pažvelgti *sub speciae aeternitatis* žvilgsniu. Todėl A. Maceina ir sako, kad „Kančia turi nuostabios žadinamosios galios“. Kitaip sakant, jeigu žmogus nuolatos gyventų laimingai, jo būties galimybės neišsiskleistų, nes niekadoms neatbustų tikrajam buvimui“ (10, p. 458). Remdamasis K. Jaspersu, A. Maceina teigia, kad „laimė daro žmogų tuščią, ir šita savo tuščia įtaka ji kėsina sielą sugadinti tikrąją būtį“ (10, p. 458). Laimės galia esanti patiriama tik per jos sudužimą, nes nesudužusi ir dėl to atrodanti kaip nedužtantanti laimė mus nuviliojanti į kasdienybę ir prapuldanti pasaulyje.

Ar tai reiškia, jog visais tais atvejais, kai mes kitiems, taip pat ir savo artimiesiems, linkime laimės, meilės, sveiko, laimingo ir turtingo gyvenimo, elgiamės blogai? „Kančia yra liudytoja, - tešia A. Maceina, - kad žmogus yra *pasaulyje*, bet kad jis yra *ne iš pasaulio*, jei-

gu šitai paradoksinei žmogaus padėčiai apibūdinti panaudosime paties Kristaus žodžius, pasakytus jo kančios išvakarėse“ (10, p. 459). Vadinasi, „Jeigu tad žmogus, gyvendamas ilgesnį laimės tarpsnį, spėja pamiršti šitą savo nesavaramiškumą ir pradeda būti taip, tarsi jis būtų iš pasaulio, kančia pažadina jį iš šios užmaršties ir nurodo tikrąją jo būseną. Šiuo atžvilgiu *kančia yra prapuolusios būties žadintoja*“ (10, p.459).

A. Maceina mano, jog būtent taip atsitiko ir su teisuoliu Jobu, kuris iki tol gyvenęs visa ko pertekęs ir nematęs nei vargų, nei rūpesčių. „Aplinkui mane buvo mano jaunieji; mano svečiai maldėsi piene; uola tekėjo medumi; aliejaus upės buvo mano. Kai išeidavau prie miesto vartų ir jų aikštėje pastatydavau savo kėdę, jaunimas traukdavosi nuo mano žvilgsnio, o seniai atsistodavo ir stovėdavo. Didžiūnai liudavosi kalbėję ir ranka prisidengdavo burną... Aš vilkėjau teisybe, ir ji supo mane: tarsi apsiaustas buvo man teisingumas. Aš buvau akis akliesiems ir koja raišiesiems. Buvau vargšams tėvas ir iširdavau nepažįstamojo bylą. Maniau: mirsiu pas savo atžalas, ir mano metų bus kaip smilčių“ (10, p. 462).

Deja, netektis ir su ja susijusi kančia visa tai paverčia niekais. Tačiau ko kita gali siekti ir tikėtis žmogus pasaulyje - nesvarbu, ar jis būtų iš šio pasaulio, ar ne, - jeigu ne laimingo gyvenimo? A. Maceinos pateikiama plati ir išsami kančios aptartis yra tokia įvairiapusė, tokia visa apimanti, jog nejučia pradėti galvoti, jog tikrasis nelaimingasis visada yra ne daug kentėjęs, o kančios ne-

patyręs žmogus, kadangi tik per kančią mes iš tikrųjų tampame žmonėmis, priartėjame prie Dievo ir Jam paklūstame. Tačiau, kad ir kaip tai atrodytų keista, Jobo gyvenimas - visiška priešingybė tokiai A. Maceinos nuostatai. Jis niekada neužsimiršo esąs iš Dievo ir nuo Dievo, nuo Jo priklausomas ir todėl Jam ištikimas. Tokį nusiteikimą, tokią priklausomybę nuo Dievo išreiškia ir įprasmina ir šie Jobo žodžiai: „Nuogas išėjau iš savo motinos iščios, nuogas grįšiu atgal; Viešpats davė, viešpats atėmė; tebūnie palaimintas Viešpaties vardas!" (10, p. 456).

O tai reiškia, jog iš tikrųjų Jobas giliai ir skaudžiai išgyvena ne *kančią apskritai*, o *beprasme kančią*. Beprasmybė - ir tik ji - ardo ir naikina mūsų dvasią, kūno ramybę ir pasitikėjimą protu, verčia suabejoti dorovinėmis pasaulio vertybėmis, gyvenimo logiškumu ir prasmingumu. Tuo tarpu toks kančios garbs-

tymas, poetizavimas ir aukštinimas, kaip ir bandymai įvilkti ją kaip problemą į teistinės egzistencinės filosofijos rūbą, priartina šios koncepcijos autorių prie itin pavojingos ribos - filisteriško gardžiavimosi, lygiai kaip ir prie nenatūralaus jos išgyvenimo. Norėtusi pasakyti dar daugiau: begalinis kalbėjimas apie kančią, jos reikšmę žmogaus gyvenime, iš tikrųjų daro šį A. Maceinos kūrinį itin nemalonų ir atstumiantį. Juo labiau kad, kaip teigia ir pats autorius, „Kančios problemos vienoks ar kitoks teorinis išsprendimas dar nieko neduoda kenčiančiajai būtybei" (10, p. 469).

Pabaigai norėtusi pasiremti ir vienu iš didžiausių šiuo klausimu autoritetų, išgyvenusiu ir visą GULAGO kančių beprasmiškumą, nežmoniškumą bei totalumą - Varlamu Šalamovu, kuris ją įvardija kaip absoliutų blogį, pabrėždamas, jog kančia daro žmogų pikta - *stradanije delajet čeloveka zlobnym*.

Literatūra ir nuorodos

1. *Biblijos žodynas*. - Vilnius, Alma littera, 2001.
2. *Eišteino mintys*. - Kaunas, Verba Vera, 2002.
3. Bronius Genzelis. *Lietuvos filosofijos bruožai*. - Vilnius, 1997.
4. *Jobo knyga // Biblija arba Šventasis Raštas* (Ekumeninis leid.), LBD, 1999.
5. Tomas Kiauka. Reformuotojo tikėjimo atradimas // *Tikėjimo prieigos* (sud. Nerija Putinai - tē). - Vilnius, Aidai, 2003.
6. Antanas Maceina. *Didysis Inkvizitorius* (2-asis leid.). - Venta, 1950.
7. Antanas Maceina. Didieji dabarties klausimai // *Raštai*. T. 5.
8. Antanas Maceina. Prometėjizmo persvara dabarties kultūroje // *Raštai*. T. 2. - Vilnius, Mintis, 1992.
9. Antanas Maceina. Niekšybės paslaptis // *Raštai*. T. 3. - Vilnius, Mintis, 1990.
10. Antanas Maceina. Jobo drama // *Raštai*. T. 3. - Vilnius, Mintis, 1990.
11. Vytautas Rubavičius. Įpasaulintos būties mąstymas // *Literatūra ir Menas*, 1993. O1. 23 /Priedas: Knygos/.
12. Joseph Ratzinger. *Krikščionybės įvadas*. - Vilnius, KPL, 1991.
13. Arūnas Sverdiolas. Antano Maceinos kelias // Antanas Maceina. *Raštai*. T. 1. - Vilnius, Mintis, 1991.
14. George Steiner. *Heideggeris*. - Vilnius, Aidai, 1995.
15. Arvydas Šliogeris. Antano Maceinos sugrįžimas // Antanas Maceina. *Raštai*. T. 3. - Vilnius, Mintis, 1990.